

bærekraftige liv

INNSPILL TIL NASJONAL HANDLINGSPLAN FOR BÆREKRAFTSMÅLENE

Bærekraftige liv takker for muligheten til å komme med innspill til nasjonal handlingsplan for bærekraftsmålene.

Bærekraftige liv er et nettverk av aksjonsgrupper over hele landet som jobber mot målsettinger innenfor rammene: *å senke økologisk fotavtrykk og øke livskvalitet*. Gjennom flere titalls lokale foreninger og grupper, drives hundrevis av små og større prosjekter som alle drar i samme retning. Arbeidet defineres ut fra lokal kontekst og lokale behov for omstilling, aktivering og nettverk. Bevegelsen arbeider også på et overordnet plan gjennom NABO: Nasjonalt senter for bærekraftig omstilling. NABO knytter nettverket sammen, utarbeider felles strategi, og representerer nettverket i en rekke samarbeidsfora der sivilsamfunn, academia, næringsliv og det offentlige møtes. Bærekraftige liv har hatt en fast plass i Klima- og miljøministerens Klimaråd siden 2014 og rådgir kommuner, bedrifter og andre aktører i mobilisering for bærekraftig omstilling.

Bærekraftmålene vi har vårt hovedfokus på er, i tillegg til samarbeid for å nå målene, 11 og 13.

Byene står for 70 prosent av alle klimagassutslipp. Samtidig skaper urbanisering muligheter for at mennesker kan leve gode liv og utvikle seg økonomisk og sosialt.

Vi vil utfordre departementet til å gjøre sirkulærøkonomi til en konkret målsetting for byene våre. Tverrgående samarbeid på tvers av verdikjeder i fortettede områder kan ha stor gevinster for klima, miljø og mennesker. Handlingsplanen kan sette sirkulærøkonomiske retningslinjer for produktutvikling, innkjøp, avfallshåndtering og samarbeidsstrukturer, som kan brukes direkte i forskjellige sektorer.

Vi ønsker konkret at handlingsplanen adresserer spørsmålene:

- Norge har høy boligkvalitet og ingen slum, men det er dyrt å komme inn på boligmarkedet. Hvordan forhindrer vi sosiale forskjeller mellom bydeler og opphoping av utfordringer i visse områder – og unngår grønn gentrifisering av satsingsområder?

- Hvordan kan vi sikre at innbyggerne har enkel tilgang til bærekraftig produsert mat, energi , etc. og til gjenbruksordninger?
- Hvordan kan kollektivtransporten bli mer tilgjengelig i områder med spredt bebyggelse og for grupper av eldre og funksjonshemmede?
- Bygg- og anleggsvirksomheten står for 24 prosent av avfallsproduksjonen og byggene for 40 prosent av innenlands energiforbruk. Hvordan kan byplanlegging og byggeregler bidra til å redusere miljøkonsekvensene?
- Hvordan kan god planlegging bidra til tilgjengelige grøntområder og trygge offentlige rom, samtidig som byene vokser gjennom fortetting?

Matsikkerhet i byer er også et viktig tema for Bærekraftige liv og våre samarbeidspartnere. God matsikkerhet er ifølge FN når alle til enhver tid har tilgang til nok og trygg mat. I Norge i dag har de fleste tilgang på nok kalorier til å bli mett til enhver tid. Flertallet har også økonomisk frihet til å velge bredt blant et mangfold av importerte og norske varer. Men selvforsyningsgraden lå i 2019 på kun 36% når en inkluderer foret til norske landbruksdyr. Det vil si at vi er avhengig av internasjonal matproduksjon og god økonomi for å sikre nordmenn mat. Det vil igjen si at landets matsikkerhet er svært utsatt ved globale klimahendelser, endringer i valutakurs og i internasjonal handelspolitikk. Bærekraftige liv vil spille inn at handlingsplanen bør fastsette konkrete mål for å øke selvforsyningsgraden i hele landet, med målbare tall og datoer. Vi ønsker også at handlingsplanen skal nevne regenerativt jordbruk med polykulturer, flerårige planter, nitrogenfikserende planter og biologisk gjødsel som bærekraftige alternativer til dagens landbruk, som bør utforskes i større skala enn i dag. Med dette vil vi også at det legges til rette for norskprodusert plantekost, som potensielt kan være svært variert og næringsrik, og at kjøttproduksjon baserer seg på norske utmarksressurser. På den måten kan vi gjøre oss mindre avhengig av import og frigi innmarksressurser til å produsere planter til menneskemat.

Ett virkemiddel for å oppnå dette er å endre fokuset på kommunikasjonsstrategiene, ved f.eks. å legge ned opplysningskontorene for kjøtt og fisk etc, og heller opprette opplysningskontoret for bærekraftig mat.

Bærekraftige liv ønsker at handlingsplanen for bærekraftsmålene skal vektlegge åpenhet om alvoret i klimakrisen og konsekvensene av den, samtidig som planen kan ha en visjonær og positiv tone, være løsningsorientert og gjøre det enklere for alle sektorer å samles om å nå målene fra Parisavtalen til 2030 og 2050.

MÅLGRUPPE OG MÅL: hvem skal handlingsplanen rette seg mot og hva skal vi oppnå?

For Bærekraftige liv er det viktig at handlingsplanen bidrar til å *skape reelle handlingsrom for folk* som har et ønske om å gjøre noe for et mer bærekraftig samfunn her i Norge og en mer bærekraftig verden for alle. Mange vil – og har et genuint ønske om å leve bærekraftig og drive bærekraftig næringsvirksomhet. Men de fleste er usikre på hvor de skal starte, eller føler fremdeles at deres enkeltbidrag ikke betyr mye i det store bildet. Noe av det viktigste handlingsplanen kan gjøre, er å ordfeste modige visjoner vi kan samle oss om, konkretisere djerpe mål vi kan strekke oss etter og skape rom for beslutninger om å handle for å nå målene. Og deretter, gi et godt grunnlag for å kommunisere i øyehøyde med befolkningen og skape et sterkt fundament for medvirkningsprosesser.

Det er derfor viktig at handlingsplanen favner om sammenhengen mellom det livet folk faktisk lever, og mulighetene for selv å ta eierskap til verdier, holdninger og handlinger som kan støtte opp under bærekraftsmålene. Bærekraftige liv jobber ut fra en tanke om at holdninger skapes gjennom handling, og dermed at verdiene som styrer valgene våre best påvirkes gjennom deltakelse, synliggjøring og praktisk erfaring.

INNRETNING: hvordan bør vi legge opp selve dokumentet for at det skal bli et nyttig verktøy for næringsliv, sivilsamfunn, academia og offentlig sektor?

Bærekraftige livs målsetting er å få alle med i den grønne omstillingen av samfunnet, basert på lav inngangsterskel og praktisk handlingsrom – som igjen fører til dypere endringer på individnivå, i kultur og verdier, og i samfunnsstrukturer. Dette gir oss følgende perspektiv:

Kommunikasjonsstilen i dokumentet er viktig for at det skal kunne brukes innen flere sektorer separat – og til å fremme tverrsektorielle samarbeid mellom sivilsamfunn, academia, offentlig sektor og næringsliv. Det er viktig at handlingsplanen går i dialog med alle deler av samfunnet, på alle nivå. Det er ikke bare akademikere, politikere og næringslivsledere som vil ha nytte av handlingsplanen, men også helt vanlige folk i helt vanlige nabolag, med helt vanlige jobber og med helt vanlige bakgrunner - av alle slag. Det er særlig viktig at handlingsplanen når fram til - og snakker til - vanlige folk med vanlige liv.

1: Tilgjengelighet

Kommunikasjonsstilen må ha som mål å sikre at *alle har tilgang til* å samle seg om og engasjere seg i bærekraftsmålene.

Dette krever at handlingsplanen er formulert både enkelt, spisset og forståelig. Kanskje formuleringen av planen for hvert bærekraftsmål skulle hatt en seksjon rettet til hver enkelt av sektorene, med tydelig definerte målsettinger per sektor. Dette kan også bidra til å synliggjøre krysningspunkt, felles interesser og samarbeidsmuligheter, i tillegg til at fokus og innretning lettere kan tilpasses de enkelte målgruppene. Det er viktig å gjøre det så enkelt som mulig for organisasjoner i hver sektor å ta i bruk handlingsplanen som et arbeidsdokument. Vi vil derfor anbefale at ordlyden og målsettingene i handlingsplanen utformes i aktivt samarbeid med representanter for sektorene.

2: Bidra til å fremme transparens og åpenhet

En utfordring med bærekraftsmålene, med tilhørende planer, målesystemer og indikatorer på overordnet nivå, er at tilnærmingene fort preges av kompleksitet. Det er viktig å få fram at bærekraftsarbeidet tross alt svarer på komplekse utfordringer, men kompleksitet har en tendens til å svekke inntrykket av innsyn og åpenhet i de vurderingene som gjøres. Handlingsplanen kan derfor med fordel synliggjøre hvordan bærekraftsmålene blir håndtert i nasjonal, regional og lokal politikk, hvordan beslutninger tas, og hvorfor. Det betyr også at det er viktig å få fram dilemmaer og paradokser der bærekraftshensyn må balanseres mot andre prioriteringer. Synliggjøring av underliggende motsetninger og kompleksitet er like viktig for medvirkning og demokrati som det er for kunnskapsutvikling.

3: Best practice

Folk lærer raskt, og lar seg inspirere av gode eksempler. Det grønne skiftet har spesielt behov for fart i prosessene som kreves for å sikre at verden når klimamålene mot 2030 og 2050. Også arbeid for et mer robust samfunn, menneskerettigheter og likestilling har god nytte av tilgjengelig informasjon, og kanskje særlig der behovet for raske endringer kompliserer forholdet mellom segmenter av befolkningen, næringslivet og politikken fordi interessekonflikter er uunngåelige.

Derfor vil vi foreslå at det opprettes henvisninger til utvalgte, gode eksempler i forbindelse med hvert bærekraftsmål, for hver sektor, og på hvert nivå (fra overordnet, via organisasjonsnivå, til individnivå). I utvelgelsen kan det være en fordel å vektlegge tverrsektorielle samarbeid for å vise hvordan dette kan gjøres i praksis, og for å vise hvordan kompleksitet kan håndteres. Dersom det ikke er plass i selve dokumentet til omfattende Best practice-henvisninger, kan det opprettes som en tilknyttet nettside med lenker fra dokumentet. Eksempler kan hentes inn og beskrives gjennom aktiv inkludering av representanter for de ulike sektorene i arbeidet med handlingsplanen (se også pkt 1. om tilgjengelighet).

4: Synliggjøre sammenhenger mellom målene

For å fremme det overordnede målet, 17 – samarbeid for å nå målene, vil vi oppfordre departementet til å utforme handlingsplanen slik at sammenhengene og konfliktene mellom

målene kan tydeliggjøres. Til sammen, og på lang sikt, kan strukturene og systemene i samfunnet – og hele kulturen vår – endres til å alltid se etter sammenhenger basert på bærekraftsmål.

5: Både inspirerende og konkret

To faktorer som gjør det enklere å samle seg om felles mål på tvers av utgangspunkt, er at dokumentet både evner å løfte blikket mot visjonære og globale mål, langt fram i tid – og samtidig vise konkret til problemer og utfordringer som må løses her og nå. Da kan vi trekke linjene mellom bærekraftsmålene og våre egne målsettinger, som vi kan starte å jobbe med – med en visjon om en bedre verden i sikte.

PROBLEMBESKRIVELSE: Hvilke utfordringer står i veien for å nå bærekraftsmålene i Norge innen 2030? Hvilke dilemmaer møter din sektor og hvordan skal vi løse disse dilemmaene?

Mange deler av sivilsamfunnet er preget av handlingslammelse overfor uhåndgripelige problemstillinger og overveldende informasjon om alt som kan gå galt i møte med klimaendringer, pandemier og ustabil verdensøkonomi. Folk vet ikke helt hvor de skal starte, for å utgjøre en forskjell, eller føler at det ikke nytter uansett hva de gjør. Men likevel er det mange som har et genuint ønske om å gjøre noe – et ønske som ikke alltid finner handlingsrom.

Store deler av befolkningen har lite bærekraftige vaner som er vonde å vende. For å endre vaner, trenger vi en kombinasjon nye regelverk, enkle innovative løsninger og handlingsrom for å få ta de smarteste valgene. Handlingsrommet kan bestå av økonomiske insentiver eller at de mest bærekraftige løsningene også er de som er nærmest, i ditt eget lokalsamfunn eller nabolag, og derfor sparer tid, etablerer relasjoner og er lettest å velge. Bærekraftige liv-nettverket utforsker nye, kontekstbaserte løsninger i samarbeid med lokalsamfunn i prosjekter og aktiviteter, og det vi kaller for samfunnslaboratorier. Her henter vi inn verdifull erfaring om hva som fungerer og ikke fungerer. Og folk i områdene kan selv delta i utforskningen og få eierskap til prosessene og resultatene.

Organisasjoner som koordinerer frivilligressurser har for små økonomiske rammer til å opprettholde bredt engasjement i befolkningen over tid og til å kommunisere alt det gode som gjøres. For å kunne mobilisere og hente ut kraften i frivillig innsats trengs kontinuitet, administrasjon og god kommunikasjon. Ved å styrke disse sidene av arbeidet, gir det tilgang til store mengder frivilligkraft og dugnadsarbeid som folk er genuint glade for å kunne bidra med. Og vi forhindrer at ildsjeler brenner seg ut. Ved å styrke økonomien i denne sektoren, skapes det også flere grønne arbeidsplasser som i tillegg har store folkehelsefordeler.

Mange mennesker identifiserer seg ikke med å engasjere seg i trivsel og bærekraft, og opplever utenforskap i forhold til handlingsrommet. Det er viktig å gjøre bærekraftsaken til noe enhver kan se som relevant for sitt eget liv, sitt eget sted og sine egne valg.

MÅLING/RAPPORTERING: Hvordan kan handlingsplanen bidra til bedre måling og rapportering i din sektor?

Sivil sektor trenger ressurser til målingsverktøy og opplæring i å bruke målingsverktøy. Dette kan gjøres ved å legge til rette for samarbeid og ressursdeling med næringsliv, akademia og offentlig sektor.

TILTAK: Hvilke konkrete forslag til tiltak bør regjeringen vurdere i handlingsplanen?

Vi ønsker at handlingsplanen legger til rette for at det kan tas modige beslutninger i alle sektorer.

Medvirkningsprosesser er et nøkkelverktøy for å forankre beslutningene og få gode kunnskapsgrunnlag. F.eks. i forbindelse med nasjonale strategier for havvind, geotermisk energi og hydrogen, trenger folk enkel, men presis og pålitelig informasjon om innvirkninger på klimagassutslipp, biologisk mangfold og livskvalitet for folk i berørte områder. Vi har en høy tillit til myndigheter i Norge, og dette er det viktig å ta vare på. Derfor vil vi foreslå at regjeringen vurderer å opprette borgerråd som verktøy for inkluderende beslutningstaking og medvirkning fra befolkningen. Borgerråd er etablert i stadig flere europeiske land og fungerer både som en arena for dialog, som en utdanningsprosess og et løsningsorgan. Borgerråd kan opprettes rundt alle slags tema, men er spesielt mye benyttet rundt tema som skaper splid, eller som krever omfattende tiltak og beslutninger med stor innvirkning på folks liv, f.eks. om klima- og økologikrisen.

Bærekraftige liv vil også gjerne se at det vurderes tiltak for å:

- Prioritere satsinger som både senker økologisk fotavtrykk og øker livskvalitet – innenfor en og samme strategi.
- Styrke økonomien i sivil sektor og gjøre den mer forutsigbar for å kunne jobbe kontinuerlig for å oppnå målsettingene. Sektoren trenger spesielt midler til koordinering og kommunikasjon for å aktivere og mobilisere befolkningen, og vil ha godt av å være mindre bundet til mange små prosjektmidler.
- Implementere sirkulærøkonomi som strategi i samfunnsplanlegging, næringsliv og offentlig sektor.
- Utforme og implementere regelverk som sikrer måloppnåelse for bærekraftsmålene.
- Sikre utdanning i sirkulærøkonomi, kompetanseheving på rapportering og tilskudd til å utarbeide målingsverktøy.
- Sikre bærekraft når Norge også jobber mot målet om å doble eksporten sin for å sikre handelsbalansen. Hva skal eksporteres og skape inntjening samtidig som vi senker klimagassutslipp, ivaretar og gjenoppbygger økosystemer, verner truede dyrearter, og bidrar til god folkehelse, både her og i markedet vi eksporterer varene og tjenestene våre til?
- Styrke det økonomiske virkemiddelapparatet. Dette må være fleksibelt nok til at ulike modeller og tiltak kan utforskes innenfor forskjellige rammeverk. Næringsliv, offentlig sektor og sivilsamfunn opererer under ulike rammebetingelser, og det er i tillegg stor variasjon mellom organisasjoner i disse sektorene. Det kan være formålstjenlig å prioritere økonomiske virkemidler som gjør samarbeid mellom organisasjoner på tvers av sektor mulig, samt virkemidler

som gjør det mulig for sette av tid til arbeidsinnsats i frivillige og ideelle organisasjoner.

- Satsing på grønn innovasjon ved å tilgjengeliggjøre nettverk og handlingsrom.
- Bygge Norge som utstillingsvindu for grønne gode klimaløsninger som gjør at vi kan bli best *for* verden, i stedet for å tenke at vi skal være best i verden. Og fremme samarbeid og erfaringsutveksling mellom sivil sektor i Norge og andre land og områder.

Oppsummert vil vårt innspill vektlegge medvirkningsprosesser som når individer, og skaper handlingsrom for å leve mer bærekraftig. Å forankre tiltak i lokalsamfunn og problemstillinger folk kjenner på, og kan medvirke i, gjør at selv de som ikke i utgangspunktet er opptatt av klima og bærekraft, kan engasjere seg genuint. Slik kan vi på sikt endre hele vår kultur til å ha bærekraft som en ryggmarksrefleks som forplanter seg i alle avgjørelser som tas, i alle sektorer, på alle plan.

Bærekraftige liv bidrar gjerne med videre innspill i utformingen av handlingsplanen som representant for sivil sektor. Og vi ønsker departementet alt godt i arbeidet for å nå bærekraftsmålene.

Med vennlig hilsen,

Vibeke Koehler

Vibeke Koehler

Daglig leder, Bærekraftige liv Norge

